

מכתב מאת הרב אריה לייב פרידמן

מחאה נגד חלול שבת וחג

לא בפעם הראשונה פוגשים אנו כדברי ימינו מצב איום ומדולדל כמונו החברי. ביחוד במובן הרוחני; מצב שהיה צריך להביא לידי התמרמרות של יאוש, אבל אנו איננו נפחדים. איננו נוֹאשים מכל יד ידוה. בטוחים אנו כי "צנת ישראל לא ישקר ולא ינחם" ומאופל ומחושך אור ישועה יורח. כשאנו באים לתקופת השופטים, ביחוד לתקופתו של אבימלך בן ירובעל, וכול ובעל, ואנשי שכם, ואנו מודיעים את הלולות החמרי והרוחני של האומה אנו, תגרות היריגות ושערוריות, "בוערים כמים וצושים הלולים בבתי אלילים" – תחשכנה עינינו, אבל כשאנו מצפים עין מזה והולאה, יהנה אור נוגה; שמואל, דוד ושלמה, בניו המקדש, ממלכה אדירה, תורה, חכמה, נבואה ודוח הקדוש, משפט וצדק – רוח ה' נשב, העניים פוזרו, ושמע צדקה זורח, שמשו של ישראל שולח קרנים מלאי יפעה.

גם אנו היום, אסירי החקוה, שבי הנולה, העתידים כפועל בנינו עמו וארצו – אל ימס לבנו מצב מחריד, מכל שקע ומחשכים, בין שהם חמרים, ואפילו כשהם רוחניים. בטוחים אנו בצור ישראל "האומר לירושלים תושב, ותרבותיה אקומם", כי דברו הטוב אשר החל יקום ויהיה, ושיבת ציון אשר החזילה להאי מחשבי נאות יעקב תוסף אורה לימים יצרו, ותנצח את כל המכשולים.

לעינו כחור איזו כחוח המשתתפים עמו בבניו החמרי של העם הארץ, אבל מפני זה ודוקא מפני זה אנו מוצאים כעצמו בחזונו, לעמוד נגד הפרצות, ולמחות ככל עוד נגד ההרסות הנותנות אותנו לחרפה ושממון, והמבלעות את כל מעשינו.

אמנם, גם הקלקלה הרוחנית ביותר איננה לא תוכל להחריב כלל את משאת נפשנו. גם על פשעה של עבודה זרה, שנינו ממדוש חכמים ו"ל: "למה נקרא שמם אלהים אחרים? מפני שהם מאחרין הטובה מלבוא לעולם". דוקא לאחר את הטובה יש בכחם של מקלקלים ומחרסים כישראל, ולא לא בד את הטובה, אבל אחר הטובה כמה נורא ואיום הוא! כמה נפשוח של הורות נשקעו כאחור של טובה כללית, שאנו צריכים לעמוד בכל מסירות נפשנו להקדימה. אבל מפני שלא כנאשים אנו נלחמים, כי אם כנבחרים בטוחים במטרותם, עליכן צדיכה מלחמתנו להיות תמיד מלאה והירוח, של יושר ושל רעה.

מבחינים אנו בין מלחמה למלחמה. מלחמת רעות כשהיא יוצאת לכלל איזה מעשה, כבר יש בה משום רוח מלחמה, ואנו צריכים ללמוד את התכסיסים של מלחמה קטנה כזאת שהיא בעיקרה דק תיאורית, מלחמה גדולה, מוגשמת, מעשית.

על מלחמה ממשיה, בימי קדם, בעוד עמוז חי חיים מלאים, הנו קודמים: "ויהיה כקרבכם אל המלחמה ונגש הכהן ודבר אל העם, ואמר אליהם: שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם", ושנינו במשנה: "על אויביכם – ולא על אחיכם. לא יהודה על שמעון ולא שמעון על בנימין". ממוצא דברים אנו למדים ששונה הוא התכסיס של מלחמת אויבים מהתכסיס של מלחמה אזרחית, אך שאפשר שחודמן ואין מההכרח מפלט, צריכים חמיר לדעת שגם בעת סערת המלחמה, רגש האחרות הוא והוא עושה את פעלו בכל מלחמה כפי מדתה, כמדולה כפי גרלה ובקטנה כפי קטנה.

למלחמה אנו קרבים היום, למלחמת מצוה, בכאב לב אנו נגשים אליה. אבל סוף-כסוף הגני מכייו בגלוי שנדע אשר למלחמה אחים אנו נגשים, על אחינו ולא על אויבינו, לא ישראל על הכנעני והעמלקי, אלא יהודה על שמעון, ושמעון על בנימין. רגש האהדה שאנו מרגישים גם נגד אחינו, אלה אשר לכך החרקו מסכות שונות ונוראות מבית-חינו, מיסוד הקודש, מחיי החורה והמעוה, הכוללים את האומה כולה לדורותיה – הוא שמחירינו בוגר את רגש המלחמה, ומגבר את כחה ואת מרירותה של מחאתנו: אבל הוא נוחן בנו גם כן הכונה של זדירות כי סוף-כל-סוף לא על אויבים, כראם על אחינו אנו לחמים. בטוחנו מנצחון מפעלנו כפיר הטוב ששיבת ציון המעשית החולת ומתגלמת לעינינו נונת לנו, הוא המעורר בנו את המשקל הכטוח בצדק. אנו לא נאמד: "גם לי גן לא יהיה – גזורתי": לא נגע בשום ענין אשר יוכל לסבב איזה מעוט כח לישוכנו כחביב, כראם נהיה קולעים את חצינו אל המטרה של גדרת הפרעה. חלול שבת ורו"ט שנעשה בפרהסיא כמושכה עין גנים על-ידי אספת הפועלים בתמוך, הרעיש את לב קהל ה' בכללו, את כל ישראל יושב ארץ-ישראל, עד שהמחאה התפרצה כמעט באפס יד. נשמת האומה מצאה את עצמה נכאבת ועלובה על-ידי אחרים מבניה, אשר ירמסו כרגלים כל-כך גסות את עורק חיייה, היא לא תוכל לרום, היא תמחה בכל עוז, ומלחמה תשרי אל חזיק בניה מהרסיה ומחריביה.

עם כל מה שאנו רגילים לישא את דגל השלום והאהדה גם לאחים נרחקים, עם כל מה שאנו מצדדים תמיד כלפי אהבה וחסד, ומרכים אנו לשון: "דאף-על-גב-ראינון משחיתים איקרי בני, ואף-על-גב דלית בהו הינונא איקרו בנינו" – לא נוכל לעמוד מנגד בעת אשר הדעה גמלה כל-כך את פניה, עד אשר נרדם רוח החיים, עד אשר נחלקה לגמרי הבושה הצבורית, אות החיים היותר נאמן בכל קבוצ – שהוא ראוי להתעורר ביותר לפי מדת החחיה הלאומית – והמוך אנשים מאחינו שהם כל-כך צריכים להשדל שתהא דעתם מעורבת עם הכלל כולו, לא יתושו כמה שכל אדם כעל חתישים כראים צריך לחוש, ויעליכו לעינינו את קודש ה', את קודשת שבת ויום-טוב כאופן גם כל-כך.

והליכות המתפשטת, כ-150 תיססה של רוח ערוב, אבל כמעט קים זהה אור ה' אור ישראל חי ככל לנו. דרכי השלים של האומה ישיבו גם את הלב המונה. ישיבו את האה על בנו.

ואור אהבה, אהוד ורעות, יגלה על הרי יהודה ושומרת אפרים. יזכא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב... ורחי אשר עליו דוברי אשר שמתי נפכי לא ימושו מפיר ומפי ויער ומפי ויע דוער, אמר ה' מעתה ועד עולם"¹⁴.

... מר חנוך אמר כמתוצל בעד הפועלים שלא היה פה חלול שבה בפרהסיא ברשות אחרים, מפני שעין גנים בתור מושבה של פועלים, נחשבת למשפחה כפני-עצמה.

על זה הצידותי: דקרא נגד טעות זו עליוני למחות, אלמלא שאנו חשים את רגש האהבה לכל אחינו, גם להרחוקים, ובפרט לאלה אשר נושאים הם, באיזה מובן שהוא, את גזל האומה בידיהם — לא היה הענין כל כך מרעיש אמתו. אבל מפני שאנו חפצים שלא להפיר את האהבה, יודעים אנו להזקיד את ערכו של הפועל העברי, ואת ערך העבודה שבפירוש העבריות בארץ-ישראל, ויודעים אנו ככל ללב בשכלולו והתחכמותו, על-כך לטובה הפועל ולטובת הרעיון הכללי ההולך ומתגשם בכיף האומה בארץ אבות, הנוג קוראים למחמת נגד השניאה הנוראה של הפועל הצעיר, החושב את עצמו למשפחה כפני עצמה. כאלו דבר אין לו עם כלל האומה, אם רוח הזמן השיא אהבה לחשוב שהנכם קורכים ברוח יתור להזהרן של הפועלים בני עמים אחרים, מקורכמם אל כלל ישראל, הנכם טועים בהכרח נשמחכם, חזק מהטעות המעשית שיש כאן ביחס להפועל הארץ-ישראלי המוכרח לטובת התבססותו לחזיר חמדי בשם האהבה הנללית של האומה, כדי להקדימו על הפועל הנכרי, שאינו מדבר על דבר ההשקפה של האומרים אשר האחרון הוא יתור מתחאם לצרכי האכר הפרטי, ולוא גם יהי שניהם שווים, עדיין האהבה צריכה תמיד להכריע וכמה נורא הוא הדבר אם התעמק בלב דעה וזה זו, שהפועל ככלל הוא כן משפחה עצמה, שאינה צריכה להתחשב כלל עם רוח האומה כולה.

לא אחים: דקרא מפני שעין גנים היא מושבה שכולה פועלים, והיא עלולה, מפני רעיון מזורז, להלל את קודש ישראל בכלל, חלילה, באין מוחה, הנוג הייבים למחמת נגדה בקול העול גדול, דעו אחים בני ישראל אתם כולכם, ועין גנים עיר היא בארץ ישראל, עיר הקודש היא, ועיר הקודש עין גנים חובבים א, נקוד מנהג, שנוכל לחוש לה את כל חשי האהבה הכללית של כל אחינו בני ישראל, של כללות האומה, המושבה הייכת להוקיר בשכל טוב את רגש האהבה החודרת של האומה, לאשרה החמיר והרחוק, לא אחים: הפועל על דוחכם היה לא יהיה: לא הצאו מן הכלל, אחים הנכם ואחים חתינו לנו, ואם שניהם — חשובי, שובי, שובי אחים, אין אנו מחבשים לקרוא אתכם לחשובים, אם אין אנו נביאים, בני נביאים אנו, שקראו את ישראל לחשובה בקול גדול, שובי למען חתינו וחמד את ארץ אבותינו ועמנו, שובי והאזנו בקרב קהל עדה ה'!

כאמור, רגש האהבה לא ידעך בקרבנו גם בשעת הרס ואם, על-כן לא נמנע מלהעניע גם כן את דברי ההנהגות אשר באו לידנו, המקטינים את העובדה ואומרים שלא היתה כפי הצעקה ההולכת ומתפרסמת, אמנם כמה שנמשך את הענין לא נמלט מידי על-בין קודש גורא, סוף-ל-סוף הסיכמה קבוצה שלמה של בני ישראל בארץ-ישראל לחלל שבת ויום-טוב כפומבי, ומה שריה הדבר מפני אידיאל כללי, זהו מוסר עור לימן על העוון עורה בולטת, הראיה למחאה היותר אורח מכלל כל האומה.

על-כן בשם כל קהל ערת ישראל יושבי א"י, בשם וישיבי הערים והמבוכות, בשם היצרים הנכבדים, והחמומים הרבים היחידים אשר שלחו את דבריהם אלינו כרגש והשתתפות בצער ומחאה נוראה — הנוג מוחים נגד העובדה המתפרה הזאת... והנה להביא את מתאמתו בכל חוס לבת את קודש הירקות כמעטקי לכנו — אין בנו כח, מוכרחים אנו להנמיך את קול ה' הקורא בכח מקוב כליות ולב, ולדבר דברים שקוללים ומצומצים.

דעו נא אחים קרובים ורחוקים, כמה אתם מבלעים בעובדות מלאות כושה וכלמה כאלה את משאת נפשנו, לא אורב כעח על הענין מצד אמת הקודש, מצד אור ה' וחי אמת שבקדושת החורה והמפצה, וקדושת שבת ויום-טוב, שהיא נמוכין מוכפלת ככמה וכמה מעלות על אדמת הקודש, לא נעל כלל את הנערה הנוראה של הנביא: "קודש ביה ואת שבתותי חללה"⁹ — כעת כואב אשר אמתו חפצים שישמעו הדברים גם כאנוי אחים רחוקים, אשר הלבו חרקה מאור, ער אשר לא יוכלו להקשיב רב קשב.

אבל אחים, נקמה עינים על דבר המצב, מצב ההנהגה, הפועל הפכירי הוצה הוא להחביס בארץ-ישראל, כמה יפוי ושמחה יש בדבר, והנה אין זה מוכלל לשכוח את החנאי הנודל והעיקר של דרכי שלום, כשאדם נכנס לעיר ומצא נכרים שמחים, הווד חכמים כחכמת ה' וחכמת החיים שכלבכם: שמה עמהם מפני דרכי שלום, "אל ישנה אדם מפני המחלוקת"¹⁰, כמה איבה ומשטמה מביטות הן עובדות כמו אלה על הפועלים, ועל כל ההוללים כדורכים כאלה, שהם קשים לישראל כעשן לעינים, למה לא תחשבו עם רוח האומה כמו שאתם מחשבים עם כל תנאי האקלים והמטבה?

מה חזיה תקות הפועל הצעיר אם יסוין ללכת בדרך זרה כזאת, בדרך המנכרת אמת מכללות האומה, בעת אשר לרגלי מפעלים תכופים כמו אלה תבוא רעה הקהל לייב הסכמה, חלילה, שההפדה האחרונה כליל כין אחים כמו אלה וכן הכלל כולו, האל האמיני יותר מדי באחת הגזע, "הלא את עשו לויעקב"¹¹, ומכל-מקום כמה גדול התהום בין קרובי הגזע הללו, מפני ההיבל בתוכן החיים.

שימו אל לב את דברי הנרגע והשלוש של חודת-חיים, חז"ל לא כושו להגיד על כל החודה כולה שהיא מפני דרכי שלום, דבתיב, "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום"¹². והחמאה של דרכי שלום העווד את רוח ה' החביב כמעטקי הנשמה, לא מופחים של פילוסופיה או של איזו חקרנות כרוונה מבידלים בדיכים וכן כלל האומה בארחות החיים